

พระสงฆ์ลังกาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกา สมัยรัชกาลที่ 5-6

นครินทร์ พวงภู

นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

E-mail: nakarin615@gmail.com

วันที่รับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2566

วันที่รับบทความ: 2 พฤษภาคม 2566

วันที่รับบทความ: 11 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6 โดยใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเอกสารชั้นต้นจากเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ชาวศรีลังกา คือ อนาคตาริทธิธรรมปาละ ผู้ก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์ และพระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ชาวศรีลังกาที่เข้ามาพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์มีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาก่อนสมัยรัชกาลที่ 5-6 มีลักษณะเป็นคณะทูตและสมณทูตไปติดต่อเพื่อการฟื้นฟูศาสนา แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา พระสงฆ์ศรีลังกามีปฏิสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยต่างไปจากเดิม ไม่ได้อยู่ในฐานะสมณทูต แต่เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลกับรัฐ โดยเป็นการติดต่อที่ทำให้ทราบถึงมิติระหว่างไทยกับศรีลังกาในด้านพุทธศาสนา ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและความสัมพันธ์ของศาสนิกชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นญาติมิตรและกัลยาณมิตรที่มีพระสงฆ์ศรีลังกาเป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ ไทยกับศรีลังกา พระสงฆ์ศรีลังกา รัชกาลที่ 5-6

Sri Lankan monks in relations between Thailand and Sri Lanka

During the reigns of King Rama 5 - 6

Nakarin Puangpu
Educator, Practitioner Level, Research and Development Institute,
Chandrakasem Rajabhat University
E-mail: nakarin615@gmail.com

Received: February 23, 2023

Revised: February May 2, 2023

Accepted: May 11, 2023

Abstract

This article examines the Buddhist relations between Thailand and Sri Lanka during the reigns of King Rama V and VI through documentary research. The study explores Sri Lankan monks Anagarik Dhammapala, the founder of the Maha Bodhi Association and PhraMaha Silratana, residing at Wat Bowonniwet Vihara Bangkok. The study found that the relationship patterns have changed. The relationship between Thailand and Sri Lanka before the reign of King Rama V and VI had the nature of diplomatic corps and nuncio contacting for religious revival. But since the reign of King Rama V, Sri Lankan monks had interacted differently with the Thai government. Not as a nuncio, it is a contact between the person and the state. It was a contact that made known the friendship between Thailand and Sri Lanka in Buddhism, both state and religious relations, which shows the kinship and friendliness with Sri Lankan monks as the mediator of the relationship.

Keywords: Buddhism, Relationship, Thai and Sri Lankan, Sri Lankan Monks, King Rama 5-6

บทนำ

การศึกษาเรื่องพระสงฆ์ศรีลังกาที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6 เป็นการแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ และยังมีการศึกษาในเรื่องนี้ไม่มากนัก ซึ่งจากการสำรวจมีหลักฐานน้อยชิ้นที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ศรีลังกาและพบหลักฐานการติดต่อกับรัฐบาลไทยอย่างเป็นทางการ คือ กรณีของอนาคาริกธรรมपालะ ผู้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกา (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2447: ร.5 บ.8.3/39) และพระมหาศีลรัตน์ พระสงฆ์ศรีลังกาที่เข้ามาบวชและศึกษาพระธรรมอยู่ที่ประเทศไทย (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174) ปรีดี หงษ์สตัน (2560) ศึกษาเรื่อง การรื้อฟื้นพุทธศาสนาในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปรีดีต้องการสำรวจสถานะความรู้เรื่องการรื้อฟื้นพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์ศรีลังกาสมัยใหม่ โดยผู้ที่ร่วมในกระบวนการรื้อฟื้นพุทธศาสนานี้ต่างแสดงตนออกมาในฐานะผู้ต่อต้านระบอบอาณานิคมอังกฤษและคริสต์ศาสนา แต่ในขณะที่เดียวกันหากพิจารณาในทางสังคมวิทยาของการก่อตัวทางชนชั้นในสังคมศรีลังกาแล้ว จะพบว่ากลุ่มผู้ร่วมกระบวนการนี้กลับพึ่งพิงอยู่กับทุนที่นำโดยเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งอนาคาริก ธรรมपालะเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในเรื่องนี้

ส่วนวิทยานิพนธ์ของเพชรวิวี ทองประยูร (2562) ที่ศึกษาประวัติและบทบาทของอนาคาริกธรรมपालะ เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคาริก ธรรมपालะ ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาเฉพาะประวัติและบทบาทของอนาคาริก ธรรมपालะ ในการฟื้นฟูพุทธศาสนาที่มีความสำคัญทำให้พุทธศาสนาเจริญขึ้นอีกครั้งในอินเดีย จนเป็นผลให้ชาวอินเดียที่อยู่ในวาระจันทาลและวาระอื่น ๆ หลายคนเข้าร่วมเป็นพุทธมามกะนั้นนับถือพุทธศาสนาเรื่อยมา งานศึกษาดังกล่าวนั้นการศึกษาการฟื้นฟูพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกาเท่านั้น แต่ยังขาดการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทยและศรีลังกา พิมพ์ร่ำไพ เปรมสมิทธิ์ (2525) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ดังกล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยต้องการศึกษาให้ทราบถึงสาเหตุของความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาที่มีมายาวนานตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายให้การช่วยเหลือกันเรื่องฟื้นฟูพุทธศาสนาโดยตั้งคณะสงฆ์ไปช่วยในการนี้ บทความนี้จึงต้องการต่อยอดเพื่อศึกษาการเชื่อมความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาของไทยและศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6 ผ่านพระสงฆ์ศรีลังกาที่จะทำให้เห็นภาพสะท้อนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

ทั้งทางด้านวิถีชีวิต สังคม และเหตุการณ์ทางการเมืองได้อีกหนึ่งแง่มุม นอกจากนี้ จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของพระสงฆ์ชาวศรีลังกากับรัฐบาลไทยในช่วงเวลาที่ ไทยเริ่มรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในวิถีชีวิต โดยเฉพาะการเผยแพร่ของศาสนาอื่น ๆ การศึกษาเรื่องดังกล่าวจะทำให้เห็นถึงมิติทางพุทธศาสนาของทั้งสองประเทศ ที่เหนียวแน่นซึ่งส่งผลมาถึงปัจจุบัน

ความสำคัญของพุทธศาสนาในศรีลังกา

พุทธศาสนาในศรีลังกามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก นับตั้งเป็นอาณาจักร อนุราชปุระ (Anuradhapura) ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอินเดีย และทำให้ได้รับอิทธิพล ทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และศาสนาจากอินเดีย พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่ง พระธรรมทูต คือ พระมหินทเถระ (โอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช) นางภิกษุณีสังฆมิตรา สุมณสามเณร (โอรสของพระสังฆมิตราเถรี) และภิกษุอื่น ๆ อีก 5 รูป มาเผยแพร่พุทธ ศาสนาในศรีลังกา (दनัย ไชโยธธา, 2526) จึงทำให้กษัตริย์ศรีลังกา ชำราชบริพาร รวมถึงพสกนิกรที่นับถือพราหมณ์-ฮินดูเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา (ภารตี มหาจันทร์, 2527) ในรัชสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ (พ.ศ. 293 - 333) ทรงเลื่อมใสพุทธศาสนาที่พระมหิ นทเถระนำมาเผยแพร่ พระองค์ถวายมหาเมฆวันอุทยานซึ่งสร้างขึ้นโดยพระเจ้ามุคสิวะ (พ.ศ. 233-293) ให้เป็นสมบัติของพุทธศาสนาต่อมารู้จักกันในนามว่า “มหาวิหาร” (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556) เมื่อถึงรัชสมัยของพระเจ้าทูลุฏคามนี (พ.ศ. 382-406) พระองค์ ยังทรงให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาโปรดให้สร้างศาสนสถานขึ้นอีกมาก เช่น เจดีย์รุลเวลี เสยะหรือสุวรรณมาลิกเจดีย์ โลหะปราสาท มิริสวัฏฐิเจดีย์ เป็นต้น นอกจากนี้พระองค์ ทรงสนับสนุนให้พระสงฆ์แสดงธรรมคำสอน และเชื่อกันว่าพระองค์ทรงทำหน้าที่สั่งสอน ธรรมด้วยพระองค์เอง (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556) รัชสมัยพระเจ้าวัฏฐคามนีอภัย (พ.ศ. 454-466) ทรงโปรดให้สร้างอภัยคีรีวิหารขึ้นบริเวณนอกเมืองทางทิศเหนือ การสร้าง ครั้งนี้ทำให้อภัยคีรีวิหารกลายเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาแบบมหายาน แต่ก่อนหน้า ซึ่งก่อน หน้านั้นพุทธศาสนาในศรีลังกาเป็นแบบเถรวาท โดยความแตกต่างของ 2 นิกายต่อไปจะมีความแตกต่างตรงที่ฝ่ายอภัยคีรีวิหารจะรับที่ศนะใหม่ ๆ จากอินเดียอย่างมากและทำตัว ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ส่วนฝ่ายมหาวิหารหรือเถรวาทจะยึดมั่นเฉพาะคำสอนของเถรวาท (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556) และต่อมารัชสมัยของพระเจ้าสิริเมฆวันณะเริ่มมีพิธีเคารพ บูชารูปพระมหินทเถระเป็นงานเทศกาลประจำปี ได้รับพระทันตธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) จากแคว้นกสิงคราฐในอินเดีย (ทวี ทวีวาร, 2532) และทรงโปรดให้พระภิกษุศรีลังกา สร้างวัดที่พุทธคยาที่อินเดีย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พุทธศาสนารุ่งเรืองและมีความสำคัญอย่าง

มากในศรีลังกา (दन्य षायोथा, 2526) ในรัชสมัยของกษัตริย์ของศรีลังกาดังกล่าวข้างต้น เป็นช่วงเวลาที่พุทธศาสนาได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมาก แต่หลังจากนี้กษัตริย์บางพระองค์ยังคงยึดถือปฏิบัติพุทธศาสนาอยู่บ้าง และบางพระองค์นับถือศาสนาฮินดูจนทำให้พุทธศาสนาเริ่มลดบทบาทลง และลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเข้าปกครองเมืองท่าสำคัญของศรีลังกาเมื่อ พ.ศ. 2338 และเข้าครอบครองศรีลังกาได้ทั้งหมดในพ.ศ. 2358 พุทธศาสนาในระหว่างอังกฤษปกครองถูกทำให้กลืนไปกับวัฒนธรรมตะวันตก โดยอังกฤษพยายามทำให้ชาวศรีลังกานับถือคริสต์ศาสนาด้วยข้อเสนอสิทธิพิเศษต่าง ๆ และพยายามแยกอิทธิพลของพระพุทธศาสนาออกจากการปกครองท้องถิ่น (สวาทรี สุวรรณสถิตย์, 2548) ซึ่งในเวลาต่อมาอังกฤษเริ่มผ่อนปรนและอนุญาตให้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในพ.ศ. 2413 และทำให้เกิดการฟื้นฟูพุทธศาสนาแบบสยามวงศ์ขึ้นในเวลาต่อมา

ความสัมพันธ์ไทยกับศรีลังกาก่อนสมัยรัชกาลที่ 5-6

ไทยและศรีลังกามีความสัมพันธ์ด้านพุทธศาสนาร่วมกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 สมัยพระเจ้าลิไทย กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย มุ่งมั่นในการก่อตั้งพระพุทธศาสนาโดยอาศัยรูปแบบของศรีลังกา และพระองค์ส่งมหาเถรศรีสิทธราชาจุฬามณีศรีรัตนลังการเดินทางไปอินเดียและศรีลังกาพร้อมทั้งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกลับมาบูชา ต่อมาในสมัยพระเจ้าฤไทย (พ.ศ. 1890) พระองค์ทรงเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับศรีลังกา โดยอาราธนานิมนต์พระสังฆราชาจากศรีลังกามาอาณาจักรสุโขทัยเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่กำลังรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้จากในเวลาต่อมาพระเถระของไทย คือ ธรรมคัมภีร์เถระ มหาเมธังกรเถระ และพระไทยอีกหลายรูปเดินทางไปศรีลังกาเมื่อพ.ศ. 1968 เพื่อเล่าเรียนพระธรรมวินัย สวดมนต์ตามอักขรวิธีอย่างถูกต้อง และได้อุปสมบทตามที่ต้องการ (พระมหาพจน์ สุวโจ, 2559) ซึ่งหลังจากการอุปสมบทครั้งนี้ไทยและศรีลังกามีความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาเรื่อยมาจนมาถึงพ.ศ. 1998 พระเจ้าติโลกราชพระมหากษัตริย์ล้านนาได้ร้องขอหน่อพระศรีมหาโพธิ์แห่งเมืองอนูราชปุระในศรีลังกาเพื่อนำมาปลูกภายในบริเวณวัดโพธารามมหาวิหารแห่งเมืองเชียงใหม่ และมีการจัดพิธีอุปสมบทขึ้น ส่วนพระสารีริกธาตุที่นำมาจากศรีลังกาโดยพระมหาธรรมคัมภีร์เมื่อพ.ศ. 2021 ได้บรรจุไว้ภายในราชกุฎหรือพระธาตุเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2271–2301) อันตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์แห่งศรีลังกา (ครองราชย์ พ.ศ. 2282) พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในศรีลังกาได้ลดบทบาทและความสำคัญลง เนื่องจากถูกภัยคุกคามจากพวกทมิฬและชนชาติตะวันตก พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะ กษัตริย์ศรีลังกา ทรงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ (ครองราชย์ พ.ศ. 2290) หลังจากครองราชย์ได้ 3 ปี พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะได้ตัดสินใจส่งคณะทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอสมณทูตจากประเทศสยามไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปลาย พ.ศ. 2293 (สมบูรณ บัญญัติ, 2557) คณะราชทูตฝ่ายศรีลังกาประกอบด้วย วิลปาเกตตะละ อายิตตลียัทเท ปัตตะโปละ อัลเลโปละ และอริยะคามะ (พระมหาสมเสียมแสนชาติ, 2535) เดินทางไปสู่สยามเพื่อนำหลักคำสอนพุทธศาสนาเข้าไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและอุปสมบทกุลบุตรชาวศรีลังกา สมณทูตที่เดินทางไปในครั้งนี้ประกอบด้วยพระสงฆ์ 18 รูป นำโดยพระอุบาลี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพรหมโชติและพระมหาบุญเป็นพระคู่สวด พระอริยมุนี พระมหานามะ พระมหาสุวรรณ พระมหามนิศรี พระมหามณี พระมณีโชติ พระจันทรโชติ พระธรรมโชติ พระบุญโชติ พระอินทรโชติ พระจันทสาระ พระสิริจันทะ พระอินสุพรรณ พระพรหมสร และพระยศทิน และมีคณะราชทูต 5 ท่าน ได้แก่ พระสุธรรมไมตรี หลวงศรีเสนาหา ขุนวาจาภิรมย์ ขุนมหาพร และขุนรัตนวิจิตร (พระมหาสมเสียมแสนชาติ, 2535) ผู้เข้าอุปสมบทเป็นพระสยามวงศ์รูปแรก คือ สามเณรโกบแบกัตตุเวเจ้าอวาสวัตโปยมะลุมิหาร รูปที่สองคือ สามเณรนาวินเน เจ้าอวาสวัตอัคคิริ ส่วนรูปที่สามคือ สามเณรสรณังกร (ต่อมาเป็นพระสังฆราช) (สมบูรณ บัญญัติ, 2557) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์ เพราะทำให้เกิดพุทธศาสนาแบบสยามวงศ์ และตั้งมั่นอยู่ในศรีลังกาตั้งแต่ พ.ศ. 2296 (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2556)

ใน พ.ศ. 2298 คณะสมณทูตไทยชุดที่ 2 เดินทางออกจากสยาม ประกอบด้วยพระสงฆ์ 20 รูป และสามเณร 20 รูป ซึ่งปรากฏนามตามหนังสือสยามบุปผสัปทาวัตรเพียง 6 รูป นำโดยพระวิสุทธาจารย์ พระวรญาณมุนี พระจันทรสร พระธรรมสร พระอินทรโชติ และพระสุวรรณโชติ และมีราชทูต 3 ท่าน ได้แก่ หลวงวิสุทธีไมตรี ขุนพาทีวิจิตร และหมื่นพิพิธเสนาหา (พระมหาสมเสียมแสนชาติ, 2535) และสมณทูตชุดนี้ได้อุปสมบทพระภิกษุจำนวน 300 รูป และบรรพชาสามเณรจำนวนมาก (พระมหาสมเสียมแสนชาติ, 2535) ผลงานของสมณทูตในครั้งนี้มีความสำคัญถือได้ว่าเป็นรากฐานที่แน่นหนาที่ทำให้พระพุทธศาสนาในศรีลังกามีความมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาใน พ.ศ. 2302 พระกรมหมื่นเทพพิพิธ พร้อมพระภิกษุอีกหลายรูป ที่รู้จักกันในนามคณะสมณทูตสยามชุดที่ 3

เดินทางถึงศรีลังกาในพ.ศ. 2303 (พระมหาสมเสียม แสนขัติ, 2535) และเข้าพักที่วัดมัลลวัตตะ เมืองแคนตี (ลังกา กุมาร, 2551) ซึ่งการเดินทางไปศรีลังการของคณะสมณทูตชุดนี้กล่าวกันว่าไม่ได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังเช่นครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เป็นการเดินทางไปเอง โดยที่ไม่ได้มีคณะทูตจากศรีลังกานำพระราชสาส์นมาเชิญ พระสงฆ์สยาม การเดินทางครั้งนี้บ้างก็กล่าวกันว่าเป็นการเดินทางเพราะเหตุผลทางการเมือง เพราะในปีที่คณะพระกรรมหมื่นเทพพิพิธเดินทางถึงศรีลังกา สถานการณ์ภายในเกิดการก่อกบฏล้มล้างราชบัลลังก์พระเจ้ากัทธิศรีราชสิงหะแห่งศรีลังกาซึ่งพระองค์เป็นชาวอินเดีย (ทมิฬ) ที่นับถือศาสนาฮินดู (พระมหาสมเสียม แสนขัติ, 2535)

หลังจากการส่งสมณทูตในนามสยามวงศ์ไปเชื่อมความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วนั้น ต่อมาไม่ปรากฏไมตรีทางศาสนาของทั้งสองฝ่ายอีกเลย เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นความสัมพันธ์ด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาเริ่มปรากฏให้เห็นในปลายรัชกาลที่ 1 พ.ศ. 2352 มีพระสงฆ์ชาวศรีลังกา 1 รูป นามว่า พระวไลตร กับสามเณร 2 รูป คือ รัตนपालะ และหิธายะ (พิมพ์รำไพ เปรมสมิทธิ์, 2525) เดินทางมาเมืองนครศรีธรรมราชและประสงค์จะเข้ามากรุงเทพฯ รัชกาลที่ 1 ทรงโปรดฯ ให้เข้ามาพำนักในพระอารามหลวง โดยให้พระวไลตรกับสามเณรรัตนपालะอยู่ในสำนักสมเด็จพระสังฆราช (ศุข) ณ วัดมหาธาตุ ส่วนสามเณรหิธายะ ซึ่งไม่ถูกกับสามเณรรัตนपालะ อยู่ในสำนักสมเด็จพระวันรัต ณ วัดพระเชตุพน ต่อมา ในรัชกาลที่ 2 สามเณรทั้งสองรูปอายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุและมีความปรารถนาจะอุปสมบท รัชกาลที่ 2 จึงโปรดฯ ให้เป็นนาคหลวงบวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (เปียนาค บุนนาค, 2534) หลังจากนั้นก็ได้มีพระสงฆ์จากแคนตีเดินทางเข้ามาอีก ปรากฏว่าได้มีการส่งสมณทูตและสมณลิขิตจากฝ่ายไทยไปศรีลังกา ในขณะเดียวกันก็มีสมณสันเทศฝ่ายศรีลังกามายังไทย เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์โปรดฯ ให้ส่งสมณทูตไปลังกาอีก 2 ครั้ง ครั้งแรกนั้นสืบเนื่องจากมีพระสงฆ์ศรีลังกา 5 รูป เดินทางมาขอรับการเจดีย์สถานในไทย รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ พระวชิรญาณเถระ (ต่อมาครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 4) รับไว้ที่วัดบวรนิเวศฯ พระศรีลังกาที่เดินทางมาครั้งนี้อยู่เพียง 2 ปี เมื่อถึงคราวที่เดินทางกลับศรีลังกา รัชกาลที่ 3 ทรงเห็นโอกาสการเชื่อมสัมพันธ์ทางศาสนาจึงส่งสมณทูตฝ่ายไทย 5 รูป ติดตามไปในครั้งนี้ด้วยในพ.ศ. 2385 และกลับถึงกรุงเทพฯ เมื่อพ.ศ. 2386 พร้อมกับยืมพระไตรปิฎกจากศรีลังกามา 40 คัมภีร์ ส่วนการส่งสมณทูตครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2387 เป็นการเดินทางไปเพื่อนำพระไตรปิฎกไปส่งคืน และได้ยืมกลับมาอีก 30 คัมภีร์ โดยมีพระสงฆ์และคฤหัสถ์ศรีลังกาติดตามมาด้วยถึง 40 กว่าคน (ฐาตุร พานิช, 2553) จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์โปรดฯ ให้ส่งสมณทูตไปศรีลังกาในพ.ศ. 2395 ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์

มีพระอโนมศิริมณี เป็นหัวหน้าคณะ และพระสงฆ์อีก 10 รูป รวมถึงข้าหลวงฝ่ายฆราวาสอีก 6 คน การเดินทางครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ การคุมคัมภีร์หนังสือ ซึ่งสมณฑูตครั้งก่อนยืมมาจากศรีลังกากลับไปส่ง และพระสงฆ์ศรีลังกาอยากมาอุปสมบทเข้าอยู่ในธรรมยุติกนิกาย โดยทางฝ่ายศรีลังกาขอให้ส่งพระเถระที่จะเป็นอุปชฌาย์กับคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายออกไปอุปสมบทให้ พระสงฆ์ไทยชุดนี้เดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ ในพ.ศ. 2396 และนับตั้งแต่นั้นมาไม่ได้มีการส่งสมณฑูตจากไทยไปศรีลังกาอีก (ปิยนาค บุนนาค, 2534)

การเชื่อมความสัมพันธ์ผ่านการเผยแพร่และฟื้นฟูพุทธศาสนา ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 - 6 นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายต่างมีบทบาทเป็นทั้งผู้สืบทอดและผู้รับการสืบทอด และเกิดเป็นนิกายพุทธศาสนาสยามวงศ์และลังกาวงศ์ (สมบุญ บัญญัติ, 2557) กล่าวคือ ฝ่ายไทยหรือสยามได้รับเอาพระพุทธศาสนาจากศรีลังกาเข้ามายึดถือปฏิบัติมาก่อนเป็นระยะเวลาเกือบ 1,000 ปี มาแล้ว ส่วนฝ่ายไทยได้นำพระพุทธศาสนาไปฟื้นฟูและสืบทอดอย่างมั่นคงในประเทศศรีลังกา

ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 5-6

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีการส่งคณะราชทูตและสมณฑูตทั้งสองฝ่ายมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เผยแผ่พุทธศาสนาซึ่งกันและกัน แต่ช่วงเวลาสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นไปพระสงฆ์ศรีลังกาบางรูปติดต่อกับรัฐบาลสยามเป็นการส่วนบุคคล เช่น พระศิริสมณที่มีความประสงค์และขอเข้ามาบวชแปลงเป็นธรรมยุติกนิกาย ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงมีความยินดีที่ฝ่ายไทยจะได้มีโอกาสให้ความช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ของการพระศาสนา และพระองค์ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทรงเป็นธุระช่วยจัดการในเรื่องนี้ โดยการให้ความช่วยเหลือพระสงฆ์ศรีลังกาในการบวชแปลงเป็นธรรมยุต และก็มีพระสงฆ์ศรีลังกาเข้ามาเพื่อขอบวชและศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดบวรนิเวศวิหารหลายรูป (ปิยนาค บุนนาค, 2534) เช่นในสมัยรัชกาลที่ 6 มีพระมหาศีลรัตนก็ได้เข้ามาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ นอกจากนี้ พระสงฆ์ศรีลังกาไม่เพียงแต่มาบวชในสยามเท่านั้น แต่ยังปรากฏว่ามีการเชื่อมไมตรีทางศาสนา โดยเชิญฝ่ายไทยเข้าร่วมงานหรือพิธีสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา ดังเช่นกรณีของ อนาคตาธิกร ธรรมปาละ ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไปดังนี้

1. บทบาทอนาคตาธิกรธรรมปาละในการเชื่อมความสัมพันธ์ด้านศาสนากับไทย

อนาคตาธิกรธรรมปาละมีบทบาทอย่างมากในด้านการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกา ซึ่งควรกล่าวถึงประวัติไว้พอสังเขป เพื่อให้เข้าใจความคิดของอนาคตาธิกรธรรมปาละได้ชัดเจนขึ้น เดิมมีชื่อว่า ดอน เดวิด เหวาวิदारเน (Don David

Hewavitharne) เกิดเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2407 ที่ตำบลเปตตาท เมืองโคลัมโบ เป็นบุตรของดอน คาโรลิส เหวะวิตาร์เน และนางมัลลิกา เหวะวิตาร์เน อนาคตาภิธรรมปาละอุปสมบทเป็นพระภิกษุและได้รับภิกษุฉายาในทางศาสนาว่า “ภิกษุ ศรีเทวมิตรธมมปาละ” (พชรวิริ ท่องประยูร, 2562)

ในพ.ศ. 2432 อนาคตาภิธรรมปาละเดินทางไปญี่ปุ่น การเดินทางครั้งนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นการติดต่อระหว่างชาวพุทธด้วยกัน การไปญี่ปุ่นครั้งนั้นอนาคตาภิธรรมปาละ ได้พูดเน้นย้ำถึงความสามัคคีทางด้านวัฒนธรรม และพุทธศาสนาของประเทศญี่ปุ่นกับศรีลังกา ธรรมปาละกลับสู่ลังกาด้วยความสำเร็จพร้อมกับภิกษุญี่ปุ่น 3 รูปที่ประสงค์จะมาศึกษาภาษาบาลี และพระพุทธรูปที่ศรีลังกา เมื่อธรรมปาละเดินทางถึงศรีลังกา ชาวพุทธศรีลังกาพร้อมใจกันจัดพิธีต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ (พชรวิริ ท่องประยูร, 2562)

อนาคตาภิธรรมปาละเดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่สหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2436 โดยเป็นตัวแทนไปร่วมงานประชุมศาสนาโลกที่ชิคาโก สะท้อนให้เห็นการปะทะกันทางความคิดระหว่างผู้ที่เป็นตัวแทนของศาสนาโลกต่าง ๆ อาทิ พุทธและฮินดูและเป็นภารกิจที่อนาคตาภิธรรมปาละ สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับพุทธศาสนาเถรวาทในเวทีศาสนาสากลอย่างมาก (พชรวิริ ท่องประยูร, 2562) นอกจากนี้ การประชุมครั้งนี้ยังทำให้นายซี.ที. สเตราส์ (Mr. C.T. Strauss) แห่งนครนิวยอร์ก มีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธรูป และมีความประสงค์ขออนับถือพุทธศาสนา อนาคตาภิธรรมปาละ จึงได้จัดให้มีพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธให้กับนายซี.ที.สเตราส์ ขึ้นที่สมาคมธีออสโซฟีแห่งชิคาโก (Theosophical Society of Chicago) และนายซี.ที. สเตราส์ยังมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานของสมาคมมหาโพธิ์อย่างซื่อสัตย์มั่นคง ใน พ.ศ. 2439 อนาคตาภิธรรมปาละเดินทางไปอเมริกาเป็นครั้งที่สอง ตามคำเชิญของดอคเตอร์พอล คาร์ส (Dr. Paul Carus) ผู้ก่อตั้งมหาโพธิ์สมาคมแห่งอเมริกา เพื่อไปประกาศพระพุทธรูป และเผยแพร่งิจกรรมของสมาคมมหาโพธิ์ขณะที่อยู่อเมริกาเมื่อถึงวันวิสาขบูชา อนาคตาภิธรรมปาละ ได้จัดพิธีวิสาขบูชาขึ้นท่ามกลางผู้มาร่วมงานจำนวนหลายร้อยคน นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีพิธีวิสาขบูชาในอเมริกาช่วงปลาย พ.ศ. 2440 และอนาคตาภิธรรมปาละเดินทางไปอเมริกาอีกครั้งเป็นครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2445 เพื่อดูความก้าวหน้าของการรณรงค์ในเรื่องของพระพุทธรูป และบรรยายเรื่องธรรมะให้กับนักศึกษา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (พชรวิริ ท่องประยูร, 2562)

บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของอนาคตาภิธรรมปาละ คือ การต้องการเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูพระพุทธรูป การมุ่งสถาปนาพุทธคยาให้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาสากล และต้องการสร้างพุทธคยาให้เป็นดังเยรูซาเลมสำหรับคริสต์ศาสนิกชน

และเมกกะสำหรับอิสลามมิกชน โดยเริ่มจากการรณรงค์บูรณะปฏิสังขรณ์พุทธคยาด้วยการหาเสียงสนับสนุนและเรียกริเงินจากพุทธศาสนิกชนชั้นสูงศรีลังกา อะระกัน พม่า กัมพูชา ญี่ปุ่น จีน ทิเบต มองโกเลีย และสยาม เพื่อนำเงินมาซื้อที่ดินสำหรับสร้างวัดที่พุทธคยา และต่อมาได้ก่อตั้งสมาคมพุทธคยามหาโพธิ์ เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2434 (ปรีดี พงษ์สตัน, 2560)

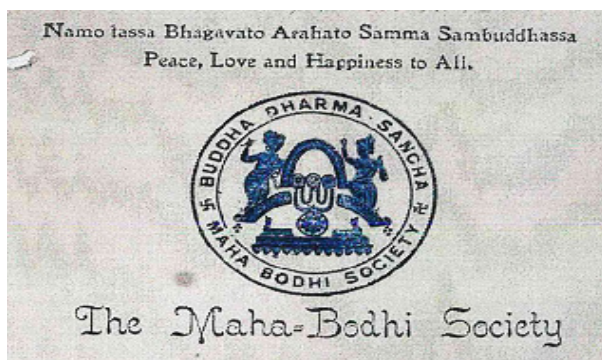
การก่อตั้งสมาคมพุทธคยามหาโพธิ์ของอนาคาริก ธรรมपालะ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญทำให้ความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาและพุทธศาสนิกชนทั่วโลกฟื้นฟูและมีความสำคัญอย่างประจักษ์และเป็นความสัมพันธ์แบบทางการอีกครั้ง กล่าวคือ ในทุกปีศรีลังการจะจัดเทศกาลวิสาขบูชา ชาวพุทธศรีลังกาจะจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ วัดทุกวัดจะมีการจัดงานฉลอง โดยมีพิธีที่แตกต่างกันออกไป บางวัดเริ่มพิธีตั้งแต่เช้ามีด มีการทำวัตรสวดมนต์ การฟังพระธรรมเทศนา วัดใดที่มีพระบรมสารีริกธาตุหรือพระอรหันตธาตุจะอัญเชิญและเปิดให้พุทธศาสนิกสักการบูชาอย่างใกล้ชิด (ฐาตุรพานิช, 2553) ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2447 อนาคาริกธรรมपालะ เลขานุการ มหาโพธิ์สมาคมสำนักงานใหญ่ที่กัลกัตตา อินเดีย ได้มีหนังสือถึงรัฐบาลสยามเชิญเข้าร่วมเทศกาลวิสาขบูชา (VAISAKHA FESTIVAL) ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2452 เวลา 18.00 น. เนื่องในวโรกาส ดังนี้ (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2447: ร.5 บ.8.3/39)

1. พุทธศักราช 2453 มหาปรินิพพาน
2. ครบรอบ 2498 ปีของพระอภิสมโพธิ์
3. วันคล้ายวันพระราชสมภพของเจ้าชายศากยะ สิทธัตถะโคตมะ

“บรมครูแห่งนิพพานและธรรม”

ภาพ 1

ตราสมาคมมหาโพธิ์ จากหนังสือเชิญรัฐบาลสยามร่วมพิธีเนื่องในวันวิสาขบูชาในสมัยรัชกาลที่ 5

หมายเหตุ. จาก “สมาคมมหาโพธิ์.” โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.5 บ.8.3/39). 2564.

จากภาพ 1 บนตราสมาคมมหาโพธิ์ในหนังสือเชิญรัฐบาลสยามร่วมพิธีเนื่องในวันวิสาขบูชาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในศรีลังกาได้อย่างดี การใช้คำสวดมนต์นมัสการพระพุทธเจ้าที่ว่า “นะโม ตัสสะ ะคะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” ถือได้ว่าเป็นความละเอียดอ่อนด้วยมิติไตรทังคมาในการติดต่อราชการสำหรับเมืองพุทธด้วยกัน ในส่วนของกิจกรรมในเทศกาลวิสาขบูชาในครั้งนี้จะประกอบไปด้วยการรับฟังการบรรยายธรรม การสวดมนต์ และการฟังคำปราศรัยจากภิกษุสงฆ์และบุคคลสำคัญ อาทิ บทธวดปัญจสีลา (Pancha Seela) บทธวดปาฏิโมกข์จาก “ธรรมบท” โดยอนาคาริก ธรรมปาละ คำปราศรัยภาษาเบงกาลีโดยภิกษุ ปุณณนันทน์ และกุนาลันกะเถโร (Punnanda and Gunalankar Thero) คำปราศรัยโดยราย บาฮาตุร์ โนเรนโดร นาถ เซ็น (Rai Bahadur Norendro Nath Sen) คำปราศรัยโดยศรีอุตารสา วิหารี มุกเคอร์จีแห่งอุตตรปาระ (Sriyut Ras Vihari Mukharji of Uttarapara) คำปราศรัยโดยศรียูท จารุจันทรา โบส (Sriyut Charu Chandra Bose) พุทธปรัชญา (Philosophy of Buddhism) ปาฐกถา โดยอนาคาริก ธรรมปาละ และการจัดแสดงคัมภีร์พระไตรปิฎกจากพม่า ศรีลังกา และสยาม (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2447: ร.5 บ.8.3/39)

จากหนังสือเชิญเข้าร่วมเทศกาลวิสาขบูชาดังกล่าวถือเป็นหลักฐานที่สำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาในศรีลังกามีความมั่นคงและรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาที่มีไมตรีที่ติดต่อกัน แม้จะมีบางช่วงที่ความสัมพันธ์ห่างหายด้วยสถานการณ์ภายในประเทศต่าง ๆ แต่เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ยิ่งทำให้ประจักษ์ว่าพุทธศาสนาสยามวงศ์ถูกฝังรากลึกในสังคมศรีลังกาด้วยความศรัทธาอย่างแท้จริง

2. พระสงฆ์ศรีลังกาในสยามสมัยรัชกาลที่ 6: กรณีพระมหาศีลรัตน

พระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ชาวศรีลังกา ท่านเกิดในตระกูลคฤหบดีที่มีใจเลื่อมใสในพุทธศาสนา บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่วัยเยาว์ จนอายุครบอุปสมบทในสงฆ์ฝ่ายอุบาลีวงศ์และพอใจในการจาริกไปในประเทศต่าง ๆ เมื่อท่านมาที่ไทยได้พำนักอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร การมาศึกษาพระธรรมวินัยของพระมหาศีลรัตนเป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงถึงความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนจากคณะมาเป็นบุคคล มีเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ไม่มีหลักฐานยืนยันถึงความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ พระมหาศีลรัตนเข้ามาพำนักอยู่ในไทยตั้งแต่พ.ศ.2453 เพื่อมาร่วมงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วัดบวรนิเวศ, 2482) แต่เมื่อมาอยู่ในไทยแล้ว พระมหา

ศีลรัตนเป็นส่วนหนึ่งสำหรับการเชื่อมไมตรีไทยกับศรีลังกา โดยครั้งหนึ่งพระมหาศีลรัตนเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดที่ศรีลังกา การเดินทางครั้งนี้ทำให้เข้าใจสถานการณ์ทางศาสนาในศรีลังกาเป็นอย่างดีจากบันทึกการเดินทางของพระมหาศีลรัตน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศศรีลังกาขณะอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษอีกด้วย

พระมหาศีลรัตนเริ่มเดินทางในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2463 โดยการขึ้นรถไฟไปที่ปิ่นังและถึงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พักอยู่ที่ปิ่นังเป็นระยะเวลาหลายวัน เนื่องจากต้องรอเรือที่เดินทางไปศรีลังกา เมื่อถึงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ได้ลงเรือไปเมืองย่างกุ้งและถึงเมื่อวันที่ 2 มีนาคม สถานการณ์ภายในเมืองนี้มีความเข้มงวด มีตำรวจคอยสอดส่องอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีคนเดินทางเข้าและออก ประชาชนแสดงออกถึงการต่อต้านรัฐบาลด้วยการไม่สนับสนุน (Boycott) ในลักษณะต่าง ๆ เช่น นักเรียนชาวพม่า มอญ และแขกอินเดียออกจากโรงเรียนรัฐบาล และเข้าศึกษาโรงเรียนในวัดที่ประชาชนตั้งขึ้นเอง ดังรายงานบันทึกการเดินทางเมื่อมาถึงเมืองแครงกันว่า

“...คราวนี้ค่าเรือแพงกว่าเมื่อไปคราวก่อน 3 เท่า วันที่ 2 มีนาคมเวลา 8 ก.ท. ถึงเมืองแครงกุน มีนายตำรวจมาให้เซ็นชื่อ พักอยู่ที่นั่น 8 วัน จะอยู่หรือไปที่ไหนก็มีตำรวจจับตามคุมอยู่เสมอ ในเวลานั้นราษฎรบอยคอตรัฐบาล คือ นักเรียนทั้งพม่า ทั้งมอญ แลแขกอินเดีย ออกจากโรงเรียนรัฐบาลหมด ราษฎรตั้งโรงเรียนตามวัดต่าง ๆ เองทุกเมืองที่ลัทธิรัฐบาลประกาศไม่สอปลไ้เรียนในโรงเรียนราษฎร แลนักเรียนที่เรียนโรงเรียนราษฎรไม่ให้เข้ารับราชการ นักเรียนที่ออกจากโรงเรียนรัฐบาลนั้น บางคนไปเรียนที่อินเดียแลที่ลังกา...”

หมายเหตุ. จาก “สมาคมมหาโพธิ์.” โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.6 บ.3.2/174). 2564.

เมื่อถึงวันที่ 10 มีนาคม พระมหาศีลรัตนเดินทางไปศรีลังกา ถึงเมืองโคลัมโบ ในวันที่ 15 มีนาคมมีตำรวจคอยควบคุมอยู่ 2 นาย และได้หยุดพักอยู่ที่วัดวิชิชทายาราม เป็นระยะเวลา 8 วัน ในระหว่างนี้พระมหาศีลรัตนได้เล่าถึงสถานการณ์ภายในศรีลังกาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของชาวศรีลังกากับทหารไทย และทหารอังกฤษ รวมถึงการศาสนาไว้ว่า เมื่อทหารอังกฤษมาหยุดพักที่ศรีลังกา เพื่อจะไปทำสงครามที่ยุโรป ประชาชนไม่ได้มีการต้อนรับหรือรับรองและการเอื้อเฟื้อแต่อย่างใด แต่หากเป็นทหารไทยประชาชนจะรับรองอย่างใหญ่โตส่วนพระสงฆ์ก็ได้ทำน้ามนต์และสวดมนต์ให้เป็นการแสดงน้ำใจ (สำนักหอ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับศรีลังกาที่มีมาอย่างยาวนานได้เป็นอย่างดี ดังความในบันทึกการเดินทางระหว่างอยู่ที่เมืองโคลัมโบว่า

“...อาตามาภาพเข้าใจว่ามีเหตุที่เขาสงสัยขึ้น คือ เมื่อคราวสงครามที่ยุโรป ทหารอังกฤษมาจากเกาะออสเตรเลียจะไปยุโรป มาถึงเมืองลังการาชกรไม่มีใครรับรองเอื้อเพื่อ เมื่อทหารไทไปยุโรป เวลาแวะที่เมืองลังการาชกรรับรองใหญ่โต ฝ่ายพระก็ทำน้ำมนต์และสวดมนต์...เมื่อทหารไทกลับไปแล้ว เจ้าเมืองอังกฤษเรียกหัวหน้าราษฎรมาถามว่าเวลาทหารอังกฤษมาถึงลังกาไม่เห็นมีใครรองรับ แต่ทหารไทมีคนรับรองเลี้ยงดูมากเพราะอะไร พวกหัวหน้านั้นตอบว่า ทหารอังกฤษไม่ใช่ญาติ...”

หมายเหตุ. จาก “สมาคมมหาโพธิ์.” โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.6 บ.3.2/174). 2564.

วันที่ 23 มีนาคม พระมหาศีลรัตน เดินทางไปบ้านและได้ทำบุญอุทิศให้กับญาติที่เมืองแคนดี พักอาศัยอยู่เป็นเวลา 5 วัน แล้วเดินทางไปเมืองอนูราชปุรี ซึ่งเป็นเมืองเก่าและมีศาสนสถานอยู่หลายแห่ง การมาเมืองอนูราชปุรี เปรียบเสมือนการมาศึกษาและสำรวจพุทธศาสนสถาน ในวันที่ 28 มีนาคม ภายในเมืองมีพระเจดีย์ใหญ่ คือ ภูปารามเจดีย์ สร้างโดยพระเจ้าทวานัมปิยติสสะและทรงปลุกมหาโพธิ์ทักษิณศาลา นอกจากนี้ยังมีริจวิภูฏีเจดีย์ สร้างโดยพระเจ้าทูกคามินี ส่วนมหาเจดีย์โลหปราสาทมีลักษณะที่มีเสาหิน 1,600 เสา อภัยคีรีเจดีย์สร้างโดยพระเจ้าวิภูฏคามินี เขตวันเจดีย์สร้างโดยพระเจ้ามหาเสน และยังมีวัดอีกหลายร้อยวัด แต่ในเวลานี้ร้างและเหลือแต่เสาหิน จากอนูราชปุรีไป 8 ไมล์ จะถึงภูเขามิสสภัก์พพตา เมื่อครั้งพระมหินทรเถระเสด็จมาภูเขานี้ยังไม่มีพระพุทธศาสนาในศรีลังกา พระองค์ประทับบนยอดเขา และทรงสั่งสอนพุทธศาสนา นอกจากนี้พระเจ้าทวานัมปิยติสสะทรงสร้างเจดีย์ใหญ่หนึ่งองค์ และพระเจดีย์อื่น ๆ อีกประมาณ 500 เจดีย์ ณ ภูเขาแห่งนี้ เมืองอนูราชปุรีเคยมีสระใหญ่ 4 สระ แต่ขณะที่พระมหาศีลรัตนไปเยี่ยมชมกลายเป็นทะเลสาบ วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2464 พระมหาศีลรัตนเดินทางกลับไปยังเมืองโคลัมโบ และวันที่ 12 พฤศจิกายน เดินทางถึงกรุงเทพฯ และถึงวัดบวรนิเวศวิหาร โดยพระยุทธการเป็นผู้จัดการและอำนวยความสะดวกในการเดินทาง (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174)

บันทึกการเดินทางของพระมหาศีลรัตนครั้งนี้ได้ถวายเป็นรายงานการเดินทาง แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2464 พระองค์มี

ความชื่นชมในการเขียน และการได้รู้เรื่องราวด้านศาสนาในศรีลังกา ดังพระราชกระแสตอบความว่า “...รายงานนี้ละเอียดและได้เรื่อที่น่ารู้ต่าง ๆ ดีมาก เป็นที่พอใจยิ่งนัก การที่พระมหาศีลรัตนได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และแผ่ส่วนกุศลนั้น ขออนุโมทนาด้วย...” (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2464: ร.6 บ.3.2/174)

สรุปผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างไทยกับศรีลังกาดำเนินมาด้วยความสัมพันธ์ไมตรีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยพระยาสิทธิไทยแห่งกรุงสุโขทัยที่มีการส่งสมณทูตมหาเถระศรีสิทธิราชราชจุฬามณีศรีรัตนลังการเดินทางไปอินเดียและศรีลังกาพร้อมทั้งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกลับมาบูชา สมัยพระเจ้าอู่ไทย พระองค์ทรงอาราธนานามินต์พระสังฆราชจากศรีลังกามาอาณัติกรุงสุโขทัย เพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กษัตริย์ศรีลังกาส่งคณะทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอสมณทูตจากประเทศสยามไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกาถึง 3 ครั้ง หลังจากพระพุทธศาสนาในศรีลังกาถูกลดบทบาทลง เมื่อถึงช่วงปลายสมัยอยุธยาที่เกิดสงครามจนทำให้ความสัมพันธ์ได้หยุดไป และกลับมาอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์เมื่อในสมัยรัชกาลที่ 1-4 ไทยได้ยืมพระไตรปิฎกจากศรีลังกามาฟื้นฟู โดยรูปแบบความสัมพันธ์ยังคงเป็นคณะหรือสมณทูต แต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ได้เปลี่ยนรูปแบบจากคณะกลายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ เช่น กรณีของ อนาคาริก ธรรมปาละ ผู้ก่อตั้งสมาคมนิกายเถรวาท และทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียและศรีลังกาให้ทั่วโลกรู้จัก และกรณีของพระมหาศีลรัตน พระสงฆ์ชาวศรีลังกาที่มาพำนักอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ออกเดินทางไปทำบุญให้กับญาติที่ศรีลังกา และได้เขียนบันทึกการเดินทางเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านศาสนาและการเมือง และถวายรายงานการเดินทางแด่รัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ศรีลังกาก็ับรัฐบาลไทย

เอกสารอ้างอิง

- ฐากูร พานิช. (2553). **ไทย - ศรีลังกา กัลยาณมิตรสัมพันธ์ไมตรีแน่นแฟ้นทางพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- दनัย ไชโยธธา. (2526). **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ทวี ทวีวาร. (2532). **ประวัติศาสตร์ศรีลังกา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิยนาด บุนนาค. (2534). **ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกาสมัยโบราณถึงก่อนสมัยอาณานิคม และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี หงษ์สตัน. (2560). การรื้อฟื้นพุทธศาสนาในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 13(1), 113.
- พชรวีร์ ทองประยูร. (2562). **การศึกษาวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ของอนาคาริกธรรมปาละ**. [ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา].
- พิมพ์ร่ำไพ เปรมสมิทธิ์. (2525). **ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนา ระหว่างไทยกับลังกาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. [ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- พระมหาพจน์ สุวโจ. (2559). **ประวัติศาสตร์ศรีลังกาสมัยอาณาจักรโกญญา: ว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร คติความเชื่อ และความสัมพันธ์กับดินแดนอุษาคเนย์**. นครปฐม: สาละพิมพ์การ.
- พระมหาสมเสียม แสนชิต. (2535). **สยามวงศ์ในลังกา ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา จากกรุงศรีอยุธยาสู่ลังกาทวีป**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ภารดี มหาขันธ์. (2527). **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2556). **พุทธศิลป์ลังกา**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ลังกา कुमार. (2551). กบฏสมณทูตไทย: รอยเบื้องทางประวัติศาสตร์ไทย-ลังกา. **นิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม**, 30(2), 84.
- วัดบวรนิเวศวิหาร. (2482). **พระธรรมเทศนา 3 กัณฑ์ (สุขกถา มุนิกถา ปัญจนกถา)**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมบุญ บุญฤทธิ์. (2557). **ลังกาวงศ์ในสยามและสยามวงศ์ในศรีลังกา**. **วารสารมหาจุฬาริชาการ**, 1(2), 35.

สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. (2548). **ศรีลังกาสันติภาพที่รอคอย**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 บ.8.3/39 **สมาคมมหาโพธิ์** (8 พฤษภาคม ร.ศ.123).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 บ.3.2/174 **พระมหาศีลรัตน์** (25 ธันวาคม –
16 มกราคม พ.ศ. 2464).

